

ספרי' – אוצר הספרים – ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל
שניאורסאהן

מליובאוויטש

ראה

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ט
(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי
"מכון לוי יצחק"
בפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ושבע לבריאה

לזכות

החיילת ב"צבאות השם" רבקה רחל תחי'
ליום הולדתה החמישית לאויוש"ט
ביום ל' מנחם-אב - אדר"ח אלול הי' תהא זו שנת סגולות

ולזכות

אחי החייל ב"צבאות השם" פסח חיים מנחם שי'
ולזכות הוריהם
הרה"ת ר' אלי' וזוגתו מרת שושנה ברכה שיחיו ניומאן
נדפס ע"י זקניהם
הרה"ת ר' יהודה ליב וזוגתו מרת זיסל שיחיו ניומאן
הו"ח ר' שמואל וזוגתו מרת מלכה שיינדל שיחיו סטראל

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

ראה

א. בעיר הנדחת מועילה התשובה

פרשת ראה נקראת תמיד בשבת שבה מברכים את ראש חודש אלול¹, או ביום הראשון² של ראש חודש אלול עצמו.

מהותו של חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, היא – תשובה³, ובפרשת ראה יש חידוש עצום בענין כוחה של תשובה, עד כמה יכולה התשובה להשפיע, שאינו נמצא במקומות אחרים.

באופן כללי, התשובה מועילה רק לגבי בית דין שלמעלה, אך לא לגבי בית דין שלמטה. כנאמר בגמרא⁴: "חייבי כריתות... אם עשו תשובה בית דין של מעלה מוחלין להן, חייבי מיתות בית דין... אם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן". וכך גם לגבי כל שאר עונשי בית דין של מטה, כגון: מלקות וכדומה.

ההסבר לכך הוא: כיון שעיקר התשובה הוא בלב⁵, אין בית דין של מטה יכול להתחשב בכך, כי אין לו לדין אלא מה שענינו רואות⁶.

אבל לגבי עונשים שבית דין מעניש את עיר הנדחת – "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב... ואת כל שללה תקבוצ... ושרפת באש..."⁷ – פוסק הרמב"ם⁸, ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב". זהו חידוש גדול ביותר, כפי

(1) ומכיון שבו מברכים את יום ה'ראש חודש אלול – הרי הוא שייך לענין המיוחד של אותו החודש (ראה לקו"ש ח"ח ע' 354 הערה 19).

(1*) ומה שגם יום הראשון דר"ה נקרא בשם "ראש חודש", מובן שגם בו נכללים כל ימי החודש – אף שהוא יום השלשים של החודש שלפניו.

ובנוגע ליום א' דר"ה אלול – הרי התחלת ארבעים ימי הצדקה (עכשיו, כשאלול חסר) הוא ביום א' דר"ה. וראה מג"א סתקפ"א סק"ב.

(2) ראה טאו"ח סתקפ"א ונ"כ. ובכ"מ בספרי מוסר וחסידות.

(3) מכות יג, ריש ע"ב.

(4) תניא פכ"ט (לו, ב).

(5) ראה נ"ב אר"ח מהדור"ק סל"ה.

(6) פרשתנו יג, טז.

(7) הל' ע"ז פ"ד ה"ז.

שהראב"ד אומר ושואל על כך: "לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה".

בעל "כסף משנה" מסביר, שהרמב"ם סובר שלגבי עיר הנדחת מועילה תשובה "אחר התראה ומעשה" כי ההתראה הניתנת לאנשי עיר הנדחת אינה התראה מושלמת, כי אין מתרים "לכל אחד בפרט", אלא לכל אנשי העיר ביחד.

אך הסבר זה אינו מובן: הכלל "חייבי מיתות בית דין... אם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן" אינו מפני שהתשובה אינה מועילה לאחר התראה⁸, אלא מפני שבית דין של מטה אינו יכול להתחשב בדברים שבלב,

ולכן, כיון שלפני שעשו תשובה, כאשר התברר ש"הודחה כולה" או "רובה", הם כבר נתחייבו בבית דין של מטה בעונשים המגיעים לאנשי עיר הנדחת, כי במקרה של עיר הנדחת אין צורך בהתראה מושלמת, כיצד יכולה התשובה לבטל את העונשים – להיפך מהכלל ש"אין בית דין של מטה מוחלין להן"?

ב. אין אפשרות להקל בעונש

הגאון הרוגושובי⁹ מבאר את שיטת הרמב"ם באופן שונה. הוא מסביר, שבדבריו "אם חזרו ועשו תשובה, מוטב" אין הרמב"ם מתכוון לומר שאין מגיע להם עונש כלל, אלא הוא מתכוון, שאין חל עליהם הדין של עיר הנדחת.

לגבי עיר הנדחת קובעת ההלכה¹⁰, שגם את הנשים והטף של אלה שעבדו עבודה זרה, ואף את "כל נפש חיה אשר בה", הורגים לפי חרב, עד כדי "ושרפת באש את העיר ואת כל

(8) ולהעיר, שלא אשתמש בשום מקום שתועיל תשובה למסית או למגדף – אף שאין צריך התראה (רמב"ם שם פ"ה ה"ג. כס"מ שם פ"ב ה"ט. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 172 הערה 26) – שבפשוטו, הוא לפי שתשובה אינה מועלת בנוגע עונשי ב"ד שלמטה, גם כשלא התרו.

(9) בצפ"נ עה"ת וירא ע' עד.

(10) רמב"ם שם פ"ד ה"ז וז'.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תשנ"א-תשנ"ב.

יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח). שיחות הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלמה".

מעין חזי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770,

על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי

לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלות קהילות בשבת,

בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.

ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).

דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת

"אהלי תורה", ניו-יורק.

דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל"

ושיחת ש"פ שופטים ה'תשס"א

מדור מיוחד לספרים וחברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

שלגביה אמר הקדוש־ברוך־הוא "ואם תיבין לא אתפרע" ¹⁴ (=אם ישובו בתשובה לא אענישם), מסיק מכך הרמב"ם, שתשובה מועילה לגבי כל עיר נדחת.

בכך אין מובן ¹⁵: כיצד ניתן ללמוד הלכות בנושא עיר הנדחת לאחר מתן תורה, מסיפור סדום, אשר היה לפני מתן תורה, והרי הכלל קובע ¹⁶, ש"אין למדין מקודם מתן תורה?"

אמנם, אנו מוצאים בדומה לכך בתלמוד הירושלמי ¹⁷ ובתוספתא ¹⁸, שההלכה שגם נכסי צדיקים שבתוך עיר הנדחת נשרפים עם שללה נלמדת מכך שממונו של לוט אבד בסדום,

אך עצם ענין זה אינו מובן: אכן, כיצד ניתן ללמוד הלכה לאחר מתן תורה מממונו של לוט, אשר היה לפני מתן תורה?

ד. מציאות חדשה ודין חדש

כדי להבין את כל האמור לעיל, יש להקדים ולבאר ענין תמוה נוסף שאנו מוצאים בהלכות עיר הנדחת:

לגבי עבודה זרה קובעת ההלכה, שאם יחיד עובד עבודה זרה מגיע לו על כך עונש סקילה. ואילו כאשר כל אנשי העיר, ואפילו רובם, עבדו עבודה זרה, וכן התקיימו לגביהם התנאים האחרים של עיר הנדחת, הם נענשים במיתה קלה יותר – הם נידונים בסייף ¹⁹.

ולכאורה: לפי ההלכה, כאשר אדם עובר עבירה, או כמה עבירות, שמגיע לו עליהן מיתות שונות, הרי הוא "נידון בחמורה" ^{19*}.

ולפי זה תמוה בענייננו: כיון שכל אחד מאנשי עיר הנדחת הוא גם יחיד כשלעצמו, ומגיע לו על כך עונש סקילה, ולא רק הרג בהתאם לדין של אנשי עיר הנדחת, מדוע קובעת התורה שהוא נידון בסייף, שהיא מיתה

שללה, ואפילו את "נכסי הצדיקים שבתוכה". ועל כך אומר הרמב"ם "אם חזרו ועשו תשובה, מוטב", שאין מענישים את הנשים ואת הטיפ וכו'. אך לעובדי העבודה זרה עצמם מגיע עונש מיתה (סקילה) גם לאחר ש"חזרו ועשו תשובה", כי התשובה אכן אינה מועילה לגבי פרט זה.

אך גם הסבר זה אינו מובן: הכלל "אם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן" קובע, כפי שמובן גם מהסיבה לכך, כדלעיל, שאין לו לדיין אלא שניניו ראות", שעל ידי ש"עשו תשובה" אין משתנה פסק הדין של בית של מטה, ואם כך, אין בכוח תשובה זו לשנות או להקל את העונש, ולא רק לבטלו לחלוטין. לפיכך, כיון שלפני שחזרו ועשו תשובה נתחייבו אנשי עיר הנדחת בעונש החמור, שגם נשיהם וטפם צריכים להיהרג, ואף "ממונם אבד" ¹¹, כיצד יכול בית דין של מטה לבטל עונש זה מפני ש"עשו תשובה"?

ג. "אין למדין מקודם מתן תורה"

מהו, בכלל, המקור לפסקו של הרמב"ם, ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב"? הגאון הרוגוטשובי אומר ⁹, שהמקור להלכה זו הוא הפסוק ¹² "אדרה נא ואראה...", המופיע בענין סדום: הוגדרה כעיר הנדחת ¹³, וכיון

(11) שבפשטות צ"ל שזהו בגדר עונש – ראה משנה סנה' ק"א, ב וברש"י שם "הקלת עליו (על היחיד שעבד ע"ז) בממונו".

וכ"ה גם בנוגע לנשים וטף, שמכיון שלא חטאו, הרי בפשטות צ"ל שזהו גדר עונש להגדולים – ראה מגדל עוז שם ה"ז (ואבל ראה לקמן סעיף ה' ו').

(12) וירא ית, כא.

(13) ראה ירושלמי ותוספתא – נסמנו בהערות 17, 18. וי"ל שלפי הירוש' והתוספתא, היתה הפיכת סדום [לא לפי ש"ד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט) – כי בשביל עון זה לא ה' לה דין עיר הנדחת – כ"א] מצד חטא ע"ז (ראה סנה' קט, א. רד"ק לך יג, יג).

ומ"ש "ייד עני ואביון לא החזיקה", אי"ו הסיבה ל"אסיר אתה" (יחזקאל שם, נ), כ"א הוא סיפור הנהגת סדום בזה שהיתה דומה לירושלים – כפירוש השני שברש"י סנה' קד, ב.

גם י"ל, שזה (חטא ע"ז בסדום) נרמז ב"ותעשינה תועבה" (יחזקאל שם) – דוגמת "נעשתה התועבה" (פרשתנו יג, טו).

לע"נ

הרבנית בעלת מסירת נפש וכו' מרת מאריאשא בת הרה"ח וכו' ר' בן-ציון ע"ה שגלוב (גאורעליק) נלב"ע בשיבה טובה ביום כ"ף טבת ה'תשס"ז

אשת הרה"ח התמים ר' יצחק אלחנן הלוי הי"ד ב"ר יהודא לייב ע"ה שגלוב

שנאסר לרגלי מסירות נפשו בעד החזקת היהדות ביום ד' תשרי ה'תרח"צ ונרצח במאסרו

ביום כ"ה טבת ה'תרח"צ

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י נכדם

הרה"ת ר' יוסף יצחק הלוי וזוגתו מרת גיטל רחל שיחיו שגלוב

(14) תרגום אונקלוס שם. וראה גם ת"ו ותיב"ע שם.

(15) נוסף על הקושיא שבסדום ה' העונש דב"ד של מעלה.

(16) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה – הובא בתוס' מו"ק כ, א.

(17) סנה' פ"ה ה"ה.

(18) סנה' פ"ד, א.

(19) משנה סנה' ק"א, ב. רמב"ם שם פ"ד הל' א"ב.

(19*) סנה' פ"א, ב. רמב"ם הל' סנה' פ"ד ה"ד.

קלה, ולא בסקילה, שחמורה יותר מסייף?

והתמיהה אף קשה יותר: כל עוד האדם אשר הכריע והשלים את ה"רוב" של אנשי העיר עדיין לא עבד עבודה זרה, הרי כל אלו שכבר עבדו עבודה זרה באותה עיר נחשבים עדיין "יחידים", ומגיע להם עונש סקילה. וכיצד ייתכן שעונש הסקילה יוסר מעל כולם, על ידי כך שלאחר מכן עבד עוד אדם אחד עבודה זרה?

הכרחי אפוא לומר, שהדין "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" אינו דין שחל על כל אחד מתושבי העיר בפני עצמו, אלא על כל "יושבי העיר" ביחד. כלומר, על ידי שהודחה העיר כולה או רובה, הם הפכו להיות מציאות חדשה: אין הם יחידים רבים אשר גרים בעיר אחת, אלא הם מציאות אחת חדשה של ציבור עובדי עבודה זרה²⁰, "יושבי העיר". וכיון שיצאו מכלל מציאות של יחידים (לגבי חטא עיר הנדחת²¹), ונוצרה מהם מציאות חדשה, התבטל לגביהם מאליו הדין של יחידים, ונוצר דין חדש – סייף.

ה. הנשים והטף – חלק מציבור "יושבי העיר"

לפי זה יובן, מדוע הורגים בעיר הנדחת גם את הנשים ואת הטף של עובדי העבודה זרה. והרי, לכאורה: הנשים והטף לא חטאו, ומדוע מגיעה להם מיתה?

אומרים המפרשים²², שזאת כדי "לרדות הגדולים בהריגתן שהן חביבין עליהן". אך אין די בהסבר זה: אם אין מגיעה לנשים ולטף מיתה מצד עצמם, כיצד אפשר להורגם רק

(20) שעבודת הע"ז מצרפתם – שלכן המיעוט (שלא עבד) שבעיר אינו בכלל.

(21) אבל לא בנוגע לשאר עבירות, כמוכן. ולכן "מדיחי עיר הנדחת בסקילה" (סנה' ג, א. רמב"ם הל' ע"ז רפ"ד) – אף שהם מ"יושבי העיר" [שהרי אין העיר נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מדיחי מאותה העיר (סנה' ק"א, ב. רמב"ם שם הל' ג)] – כי מה שנענשים בסקילה הוא (לא מצד ע"ז, רק) מצד מדיחו.

(22) מגדל עוז שם הל'.

מפני האחרים – "לרדות הגדולים"?

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: הדין "הכה תכה את יושבי העיר..." אינו ככל עונש מוות, שהוא רק עונש עקב חטא, אלא זהו דין מיוחד החל על כל "יושבי העיר".

וכיון שהנשים והטף קשורים לבעלים ולאבות, הם נחשבים, כל זמן הימצאותם בעיר²³, לחלק מציבור יושבי העיר, בדיוק כבעליהן וכאבותיהם, ואינם נחשבים למציאות של יחידים, ולפיכך אין מתחשבים בכך ש"לא חטאו", והם נכללים בתוך "יושבי העיר", אשר עליהם נאמר "הכה תכה..." לפי חרב.

ו. המסקנות מלוט – לגבי המציאות

כשם שהדבר הוא לגבי ההלכה "הכה תכה..." כדלעיל, כך גם לגבי ההלכה "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה", שאין זה עונש החל על אנשי עיר הנדחת, ש"ממונם אבד", אלא זהו דין החל על העיר²⁴.

כלומר, כל הנכסים שבעיר הנדחת אינם נכסים השייכים ליחידים, אלא הם נכסי עיר הנדחת. לכן קובעת ההלכה, שגם "נכסי צדיקים שבתוכה נשרפין בכלל שללה", כי אין הם נכסי יחידים, אלא הם מציאות אחרת – "שללה" של עיר הנדחת²⁵.

(23) משא"כ כשברחו לעיר אחת א"צ להרגם – מכיון ש"לא נתחייבו מעולם רק בגדר כלל ולא בגדר פרט" (צפ"נ מהדו"ת י"ד, סע"ד ואילך – נעתק בצפ"נ עה"ת פרשתנו ע' קג). וראה לקמן הערה 28.

(24) אלא שדין זה גופא ד"ושרפת באש את העיר ואת כל שללה" הוא מצד חומר החטא דעיר הנדחת.

ולכן אין סתירה למ"ש בפנים מהמשנה (סנה' ק"א, ב) "המרויבין בסייף לפיכך ממונם אבד" – כי מכיון שע"ז הדין דחייב שריפת העיר הרי בפועל נאבד ע"ז ממונם הפרטי, הנה באם מיתתן היתה בסקילה, לא היתה התורה אומרת דין זה.

גם י"ל (ובפרט – את"ל שאין זה ממון פרטי כלל, כ"א "שללה דהעיר") שמה ש"ממונם אבד" הוא גדר עונש (וכפשוטו לשון המשנה שם). אלא שגם העונש ד"ממונם אבד" הוא (לא לכל יחיד, כ"א) כמו "הכה תכה גו'" – עונש להכליל ד"יושבי העיר". וראה הערה הבאה.

(25) ומה שאמרו (סנה' ק"ב, א. ובכס"מ פ"ד הל' ה'), שוהי גם כוננת הרמב"ם שם) "מי גרם להם שיוודו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד" – י"ל (ע"ד מ"ש בהערה הקודמת) שוהי רק טעם לזה שדין תורה הוא שנכסי

ובנוגע לפועל:

יש לפרסם ולעורר בכל מקום ומקום ע"ד העבודה המיוחדת דחודש אלול המרומזת בחמשת הראשית־יבות דתורה תפלה גמ"ח תשובה וגאולה, ובהדגשה מיוחדת בנוגע לר"ת החמישי, ענין הגאולה, כפי שחודרת בכל עניני העבודה, ע"ז שחודרים ונעשים ברוחה של הגאולה (כולל ובמיוחד ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק), מתוך צפי' וודאות גמורה שתיכף ומיד ממש רואים בעיני בשר ש"הנה זה (המלך המשיח) בא".

ובפשטות:

להכריז ולפרסם בכל מקום – בדברים היוצאים מן הלב – שהקב"ה אומר (ע"י עבדיו הנביאים) לכאור"א מישראל, ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה; ועד שהיום ממש רואים בעיני בשר ברכת הגאולה האמיתית והשלמה.

[ויש להוסיף ולהדגיש שההכרזה והפרסום דכהנ"ל צ"ל גם ע"י אלה שטוענים שעדיין לא נקלט ענין זה (כשלימות) בהבנה והשגה והכרה שלהם, דכיון שגם אצלם ישנו ענין האמונה בשלימות, יכולים (ובמילא צריכים) הם לפרסם הדברים לאחרים החל מבני ביתו (שבודאי אינם צריכים, "לסבול" מזה שעדיין לא הונח הדבר בשכלו), וכל אלה שנמצאים בסביבתו, כל אחד ואחת מישראל, ובודאי שע"י ההשתדלות המתאימה יתקבלו הדברים ויפעלו פעולתם, כולל גם אצל המכריז והמפרסם, שיוקלט אצלו בפנימיות וכו'].

(משיחות ש"פ ראה, א' דר"ח אלול תשנ"א)

(4) שה"ש ב, ח. שהשיר עה"פ.

הוספה

בשורת הגאולה

לו.

נוסף על כללות הענין ד"אחכה לו בכל יום שיבוא", ובפרט לאחר ש"כלו כל הקיצין", וסיימו כל עניני העבודה (כמדובר כמ"פ), נמצאים בשנה מיוחדת שהר"ת שלה, "הי' תהי' שנת נפלאות אראנו", כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,

— וכבר ראו בפועל כו"כ, "נפלאות" הן בנוגע לגאולת הפרט והן בנוגע לגאולת הכלל, כולל ובמיוחד בנוגע לאחינו בני שבמדינה ההיא, שרבים מהם יצאו מן המרחב, הן כפשוטו, והן (ובעיקר) בנוגע להאפשרות לחיות חיים יהודיים ע"פ התורה ומצוותי, ועד שבימים האחרונים ממש (ובאופן דפעולה נמשכת גם בימים אלה) התקיים הכינוס של שלוחי חב"ד (מכו"כ מדינות) במדינה ההיא — שבה נמצאת העיר והערים ליובאוויטש, ליאדי, ליאזנא, רוסטוב ופטרבורג, שבהם חיו ופעלו נשיאי חב"ד במשך כו"כ דורות — נתכנסו השלוחים של נשיא חב"ד בדורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעיר הבירה של מדינה ההיא (מאסקווא), על מנת להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת התורה והפצת המעיינות (דתורת חסידות חב"ד) חוצה, שעי"ז אתי מר דא מלכא משיחאי —

ובשנה זו עצמה — עומדים כבר בר"ח אלול, חודש החשבון של כל השנה, אשר, הסך-הכל דהחשבון הוא: "עד מתי"!... היתכן שבסיומם של י"א חדשים דשנת "נפלאות אראנו", משיח צדקנו עדיין לא בא?!...

* * *

- (1) נוסח "אני מאמין" (נדפס בכמה סידורים) — ע"פ לשון הכתוב חבוק ב, ג. פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין הקדמה לפרק חלק היסוד הי"ב.
- (2) לשון חז"ל — סנהדרין צז, ב.
- (3) אגרת הבעש"ט הידועה — נדפס בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ.

לקוטי

ראה

שיחות

ולכן מובן, שההלכה "אם חזרו ועשו תשובה, מוטב" אינה סותרת לכלל "חייבי מיתות בית דין, אם עשו תשובה, אין בית דין של מטה מוחלין להן" — כי תשובתם של אנשי עיר הנדחת אינה מבטלת את עונשם, אלא היא מבטלת את עצם מציאותם כ"ציבור יושבי העיר", ואז מתבטל העונש מאליו.

לפי זה מובן כיצד אפשר להסיק ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב" מדברי הקדוש-ברוך-הוא "אורח נא ואראה..." שנאמרו לגבי סדום — כי גם לימוד זה הוא לגבי המציאות, שעל ידי התשובה הם הופכים להיות שוב למציאות של "יחידים", כדלעיל, ואת זאת ניתן ללמוד גם ממאורע שלפני מתן תורה.

ח. בית הדין אינו רואה את שינוי המציאות

אך עדיין אין הכל ברור: כיון שהסיבה לכך שתשובה אינה מועילה לגבי עונשי בית דין של מטה היא, כדלעיל בסעיף א', משום שאין לו לדין אלא מה שענינו רואה,

צריך להיות, לכאורה, שאף בענינו, כאשר התשובה אכן אינה מבטלת את העונש, אלא משנה את המציאות — הרי כיון שבית דין של מטה אינו יודע זאת, ואינו רואה את שינוי המציאות — צריך בית הדין לדון אותם על פי הכלל של "יושבי העיר"?

ההסבר לכך יובן לפי הסיבה בפנימיות הענינים, לכלל ש"אין בית דין של מטה מוחלין להן", כפי שיוסבר להלן.

ט. העונש — לפי הגלוי לבית דין

ההסבר בפנימיות לכך ש"חייבי מיתות בית

לפי זה מובן כיצד לומדים שנכסי צדיקים נשרפים בתוך שללה, מענין ממונו של לוט שנאבד בסדום — למרות ש"אין למדין מקודם מתן תורה" — כי הכלל "אין למדין מקודם מתן תורה" קיים לגבי ההלכה, שהרי "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה"²⁶, אך כאשר יש שאלה לגבי מציאות מסוימת, ניתן ללמוד לגביה אף מלפני מתן תורה, גם אם יש לכך השלכות בעניני הלכה למעשה.²⁷

לכן אפשר ללמוד את ההלכה "נכסי צדיקים נשרפים בתוך שללה" מממונו של לוט, כי אין לומדים מממונו של לוט את ההלכה, שנכסי צדיקים נשרפים, אלא ממקרה לוט לומדים שנכסי הצדיקים שבתוך עיר הנדחת הם חלק מהעיר, שלא כנשיהם וטפם של הצדיקים שאינם נכללים בתוך "יושבי העיר", וכיון שהמסקנה הנלמדת היא בקשר למציאות, אפשר להסיק אותה אף ממאורע שלפני מתן תורה.

ז. "אם חזרו..." — המציאות משתנה

לפי כל האמור לעיל יובן פסקו של הרמב"ם "אם חזרו ועשו תשובה, מוטב", למרות שתשובה אינה מועילה לביטול עונשי בית דין של מטה — כי כאשר חוזרים אנשי עיר הנדחת בתשובה הם הופכים להיות שוב "יחידים", ומתבטלת המציאות של "ציבור" של "יושבי העיר".²⁸

צדיקים הם "שללה" של העיר. אבל בפועל, מה שנכסי צדיקים נאבדו הוא (לא לפי שממונם גרם להם שידורו בתוכה, כי אם) לפי שהם שללה של העיר. גם י"ל שזה תלוי בפלוגתא ר"ש ור' לעזר בירושלמי (סנה' פ"ה ה"ח) ותוספתא (שם פ"ד, א): ר"ש ס"ל שהוא בגדר עונש (כדעתו בסנה' שם), ור' לעזר ס"ל שהוא דין ב"שללה" של עיר, ולכן יליף מממונו של לוט, כי בירור של מציאות אפשר ללמוד גם מקודם מ"ת, כדלקמן בפנים.

(26) שבת קלה, סע"א ואילך. רמב"ם הל' אבל פ"א ה"א. פ"מ לירושלמי מו"ק שם.
(27) ראה אנציק' תלמודית ערך אין למדין כו'. ועיי' לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 56.
(28) והרי גם העובדים ע"ז (לא רק נשים וטף), מה שנידונים בטיף, הוא לא בתור יחידים ורק בגדר כלל — שלכן ס"ד בספרי (בנוגע להעובדים) "ירד ויצא" (ראה צפצפ"נ שם ע' קכ"ג).

ואין לומר שהלימוד "שלא ירד ויצא" מגלה לנו שהדין ד"הכה תכה גו' לפי חרב" בנוגע להעובדים ע"ז הוא חיוב על כל איש פרטי — כי [נוסף למה שלפ"ז א"מ: מדוע נידונים בטיף ולא בסקילה — ראה לעיל סעיף ד'], דוחק גדול לומר שבהדין "הכה תכה את יושבי העיר גו'" ישנם ב' גדרים שונים בעצם הדין: העובדים — בגדר פרט, ונשים וטף — בגדר כלל. ולכן מסתבר, שבעצם הגדר ד"הכה תכה גו' אין חילוק ביניהם, וגם חיוב העובדים הוא בגדר כלל (ורק שבהם חידוש הכתוב, שגם כשברחו הם בכלל "יושבי העיר").

דין... אם עשו תשובה, אין בית דין של מטה מוחלין להן²⁹

[אינו משום שביט דין של מטה אינו יודע אם האדם חזר בתשובה, ומשום כך עליו לדון אותו למיתה²⁹, למרות שייתכן שכלפי שמים ברור שאין מגיעה לו מיתה],

אלא משום שלגבי בית דין של מטה אכן באמת התשובה²⁹ אינה מועילה³⁰: עצם העובדה, שהתורה מסרה את הענישה בידי בית דין של מטה, אשר אין ביכולתם לדעת את הנעשה בלבו של האדם, מוכיחה שהעונש קשור לענינים הגלויים של האדם שאינם משתנים על ידי התשובה שבלב³¹.

ולפי זה יובן מדוע קובעת התורה לגבי עיר הנדחת, ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב", כי העונש של עיר הנדחת קשור בעיקר לענינים שבלב, כדלהלן בסעיף י', וענינים אלו בודאי משתנים על ידי התשובה שבלב.

(29) ואמרה תורה שבכונן זה ממיתין גם מספק – דאי לא הכי בטל דין מיתה.

(29*) ועד"ו צריך לומר בנוגע לזה שהענישו את המקושש עצים – אף שאליבא דאמת לא עבר על איסור חילול שבת (ראה חדא"א מהרש"א לב"ב קיט, א), דמכיון שלשם שמים נתכוון, ה"ו מלאכה שאצ"ל"ג – כי חיוב סקילה בדיני אדם הוא (ע"פ דיני תורת אמות*) על פעולה הנראית בעיני ב"ד לחילול שבת. – וראה לקו"ש חכ"ח ע' 94 ואילך.

(30) ועפ"י יובן מ"ש התוס' (כתובות ל, ריש ע"ב) [לענין "דין ד' מיתות"] "דע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי" – דלכאורה: מדוע ע"פ רוב רק "מיקל" ורק לפעמים מוחל לגמרי, ומ"ש מחייבי כריתות שאמרו בהם (מכות יג, ב) "שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן" (היינו שתמיד מוחלין להן ולא – "מקילין")

– כי מכיון ש"דין ד' מיתות" הוא תמורת מיתת ב"ד שלמטה, הרי מכיון שבנוגע ב"ד שלמטה מחזיבייבס הם מיתה (ואליבא דאמת) גם לאחר עשו תשובה, לכן, בכדי לבטל עונש זה גם מלמעלה, צריך לתשובה יתירה כו'. ועפ"י יובן בפשטות [נוסף למה שמבאר בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 137 הערה א' להערה 27] מה שקשיית התוס' שם היא על "דין ד' מיתות" שמוחדש בגמרא שם, ולא מחייבי כריתות ביד"ש.

(31) ראה לקמן סי"ב ובהערה 46.

י. אחדות מלאה רק אצל ישראל

המושג "ציבור" – "קהל" – קיים רק אצל יהודים, ולא אצל בני נח³². אף כאשר הם מתכנסים יחדיו, נשאר כל אחד מהם מציאות "פרטית" לעצמו, ואין הם מתחברים ומתאחדים להיות מציאות אחת³³.

הסיבה לכך היא: ישראל, אשר "שורש נפשם בהוי' אחד", הם מציאות אחת³⁴. ואילו על אומות העולם נאמר "אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים" – "הפרידן מאחדותו"³⁵, ולכן אין אצלם התחברות ואחדות.

אמנם, אחדותם של ישראל היא מצד שורש נפשם, ואילו מצד "הגופים" (הרי הם) מחולקים³⁴, אך הנשמה משפיעה גם על גופם, שגם מצד הגוף הם יהיו "קהל" אחד³⁶, ולפיכך הם "גוי אחד (גם) בארץ"³⁷.

לכן נקבעה ההלכה לגבי עיר הנדחת, שגם הנכסים של אנשי העיר אינם נכסי יחיד, אלא הם נעשים נכסי העיר – כי אחדותם של ישראל חלה גם על נכסיהם³⁸.

יא. אחדות ישראל מצד שורשם

לכאורה יש לשאול על כך: האחדות במקרה של עיר הנדחת,

שכל עובדי העבודה זרה בעיר עם נשיהם וטפם חדלים להיות יחידים והופכים להיות מציאות אחת של "יושבי העיר", וכל נכסי העיר, כולל אף נכסי הצדיקים, נעשים לנכסי "העיר",

(32) גזיר סא, ריש ע"ב.

(33) צפע"צ מהדו"ת יג, ב. וראה גם צפע"נ עה"ת בראשית ע' מ, צו.

(34) תניא פרק לב.

(35) ואתחנן ד, יט. וראה דרמ"צ נט, סע"ב ואילך.

(36) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 96.

(37) ראה אגה"ק ס"ט (קיד, א).

(38) ומה שגם בסודם ה' הגדר ד"עיר הנדחת", היינו לפי שקודם מ"ת, לא היתה עדיין ההבדלה שבין ישראל לעמים. ולכן בנוגע לענין [שהיא מו' המצות שגם כ"ג נצטוו עליהם], ה' אפשר להיות מציאות ד"ציבור" גם בב"נ.

היא אחדות הקשורה לעבודה זרה, הקצה הנוגד לאמונה בה' אחד, וכיצד ייתכן לומר שאחדות זו אפשרית מפני ששורשם של ישראל הוא הוי' אחד?

אך לאמיתו של דבר אין זו שאלה כלל. מצד כוח הבחירה שיש לישראל, הנובע מעצמותו, ית', אשר "אין מי שיעכב בידו"³⁹, שהרי הוא "כל יכול" ו"נמנע הנמנעות"⁴⁰ – אין הוא מוגבל בסייגים,

ולכן יכול יהודי לבחור ר"ל אף לעבוד עבודה זרה, ולא רק עבירות אחרות, אשר בעוברו עליהן הוא משכנע את עצמו ש"עודנו ביהדותו"⁴¹ – דבר הנוגד לטבעו⁴² – משום שבחירתו החופשית של היהודי היא באופן ש"אין מי שיעכב בידו"⁴³, ואין לה הגבלות כלל⁴⁴,

משום כך ביכולתו "לגרור" את ענין האחדות, הקיים אצלו מפני שורשו באחדות ה' הפשוטה, כדלעיל, גם לענין של עבודה זרה, שהוא הקצה המנוגד לאחדות הפשוטה.

יב. תיקון הפגם בפנימיות מבטל את הפגם בחיצוניות

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע קובעת ההלכה לגבי עיר הנדחת ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב", למרות שבכל התורה כולה אין התשובה מועילה לגבי עונשי בית דין של מטה,

כי התשובה אינה מועילה לגבי עונשי בית דין של מטה בכל התורה כולה, מפני שהפגם שנגרם על ידי חטאים אלו, שעונשם נמסר לבית דין של מטה⁴⁵, אינו רק בעניניו

(39) לקו"ת אמור לה, ב.

(40) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. ספר התקירה לאדמו"ר

הצ"צ לה, ב.

(41) תניא פיר' (וראה גם שם פכ"ד). ד"ה באתי לגני השי"ת פ"ג. ובכ"מ.

(42) תניא ספי"ח ואילך. ד"ה באתי לגני שם. ועוד.

(43) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. לקו"ת שם.

(44) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 119 הערה 49. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 160.

(45) משא"כ בחייבי כריתות – ראה לעיל הערה 30.

הפנימיים של עובר העבירה, אלא אף בעניני החיצוניים. וכיון שגם לאחר שעשה תשובה לא השתנו הענינים החיצוניים לחלוטין,

כי עצם האפשרות שאדם זולתו עלול לחשוב שהוא לא חזר בתשובה מוכיחה שעדיין יש פגם כלשהו בעניני החיצוניים,

לפיכך עליו להיענש ר"ל, כדי לתקן את הפגם⁴⁶.

לעומת זאת לגבי עיר הנדחת, פגם זה הוא אמנם גם בענינים החיצוניים של אנשי עיר הנדחת, ולכן נמסר עונשם בידי בית דין של מטה, אך כיון שכל קיומה של מציאות זו של ציבור בעיר הנדחת נובע מצד הנשמה, כדלעיל בסעיף י', לכן אין הפגם בחיצוניות עומד בפני עצמו, אלא הוא נגרר אחר הפנימיות,

וכיון שבאמצעות תשובה מתבטל הפגם בפנימיות, מתבטל מאליו גם הפגם בחיצוניות, ולכן קובעת ההלכה, ש"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב".

(משיחות י"ט כסלו תשכ"ה)

ובזה – חומר באיסור מלקות על איסור כרת (לדעת ר' יצחק (מכות יג, ב) שהי"ב כריתות אין לוקין), שבנוגע למלקות אין תשובה מועלת – אף שבכלל חומר כרת ממלקות – כי בנוגע לעניני הנשמה, כרת חומר יותר, לפי ש"נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ביה" (אגה"ת פ"ה). אבל בנוגע לעונשי ב"ד, מכיון שהפגם שבאיסור כרת הוא (בעיקר) בעניני הנשמה – אפשר לתקן זה ע"י תשובה, משא"כ הפגם דאיסור מלקות (אף שהוא פגם קל יותר), מכיון שהוא בענינים חיצוניים – אינו מתקן ע"י תשובה שבלב, כ"א ע"י עונש מלקות.

ובדוגמת ההפך שבין דור המבול לדור הפלגה, אשר אף שדור הפלגה "פשטו יד בעיקר להלחם בן" משא"כ החטא של דור המבול ה' בעיקר בענינים של בין אדם לחבירו, מ"מ – בנוגע להעונשים שבנוה"ק, נענשו דור המבול יותר מדור הפלגה, לפי שהפגם של החטאים שבין אדם לחבירו הוא ביותר בעניני עוה"ז – ראה באריכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 98.

(46) ודוגמא לזה: בכדי למחות גוף הקליפה, תשובה עצמה אינה מספיקה עדיין וצריך גם ליידי דברים (דרמ"צ לה, ב), ולא עוד אלא ש"כל המרבה להתודות ומאריך בענין זה ה"ו משובח" (רמב"ם הל' תשובה רפ"א). וראה ירוש' סוף יומא: כיצד הוא מתודה א"ר ברכי' כו'.